

Magdalena Grabowska

Wiara z perspektywy pojęciowej
w języku współczesnych młodych ludzi
▼ w wieku 18-29 lat

Wstęp

Wiara to pojęcie wieloznaczne, któremu możemy nadać wymiar duchowy bądź świecki. Słowo „wiara” w dzisiejszym świecie, a zwłaszcza w perspektywie świeckiej, może budzić skojarzenia, które bardziej przystają do znaczenia słowa „nadzieja”, rozumianego jako ufność, że coś dobrego się zdarzy. Człowiek wierzy, że uda mu się dojść do czegoś w życiu: zdać egzamin, znaleźć dobrze płatną pracę, założyć kochającą się rodzinę, osiągnąć tak zwany sukces i odnaleźć szczęście. Wszystko to pozostaje w sferze marzeń o lepszym jutrze, obejmujących wymiar doczesny i materialny. Ludzie poświęcają się zaspokajaniu różnorodnych potrzeb konsumpcyjnych, poczynawszy od tych najbardziej przyziemnych, a skończywszy na bardziej wysublimowanych, tracąc często z pola widzenia sprawy wyższej rangi. Takie podejście społeczeństwa wydaje się uzasadnione, ponieważ otacza go skrajnie materialistyczna i konsumpcyjna kultura masowa, która nie daje zbyt wielu możliwości realizacji potrzeb duchowych. W celu potwierdzenia powyższych rozważań warto przypomnieć, że o zanikaniu potrzeby przeżywania *sacrum* w wymiarze duchowym, prawdziwie religijnym, pisali tacy badacze, jak Durkheim (1976), Eliade (2008) czy Sironneau (1982).

Wiara w aspekcie religijnym jest wielowymiarowa. Może być rozumiana jako przekonanie o istnieniu Boga, jakiejś istoty wyższej, o słuszności wyznawania pewnej ideologii czy o potrzebie podążania za wartościami. Jest wyrazem przeświadczenia, że istnieją istoty lub zjawiska nadprzyrodzone. Może też być rozumiana jako wierność prawu, zasadom czy wartościom. Wiara, zarówno w rozumieniu świeckim, jak i religijnym, może oznaczać niepotwierdzone czynnikami zewnętrznymi przekonanie o słuszności czegoś bądź o istnieniu czegoś lub kogoś.

Pytanie, postawione przeze mnie w badaniu statusu pojęcia „wiara” w języku i kulturze współczesnej, któremu chciałabym się przyjrzeć w tym artykule, brzmi: *Co to jest wiara?* Celowo jest ono pozbawione sugestii wskazującej na wymiar wiary, o który mi chodzi, ponieważ wybór i interpretację pozostawiam badanym. Na podstawie zebranych odpowiedzi postaram się pokazać zakres znaczeń przypisywanych dzisiaj wierze. W analizie wyodrębnione zostaną przede wszystkim dominujące definicje oraz przypisane im profile znaczeniowe. Szczególny akcent położony będzie na kognitywną koncepcję subiektywfikacji i obiektywfikacji oglądu sceny. To zagadnienie umożliwia spojrzenie na podawane wypowiedzi przez pryzmat pojęciowy, z uwzględnieniem aspektów, które według Langackera biorą udział w konstruowaniu scen.

1. Zastosowanie perspektywy pojęciowej do badania znaczeń w języku i kulturze

Perspektywa pojęciowa, której założenia próbuję zastosować w niniejszym artykule, odnosi się do takiego rozumienia semantyki, które zakłada, że znaczenia powstają w sposób interaktywny, dynamiczny oraz mają naturę obrazu. Innymi słowy, językoznawstwo kognitywne głosi, iż znaczenia nie są przypisane do języka w sposób stały, ale są właściwościami idei i tkwią w umyśle użytkowników języka. Najważniejszy w przypadku przeprowadzanego badania wydaje się ten aspekt semantyki pojęciowej, który dotyczy konstruowania znaczeń oraz wyłaniania się ich w złożonym procesie konceptualizacji. Wiara, jako kategoria pojęciowa, jak każda kategoria tego typu, może nieustannie podlegać wpływom społeczno-kulturowym i być przez nie kształtowana. Zakres znaczeń nadawanych temu pojęciu 200 lat temu był najprawdopodobniej inny niż dzisiaj.

Langacker (2008: 27-30) głosi, że znaczenia znajdują się w umysłach mówiących, którzy produkują i rozumieją dane wyrażenia. Ponieważ językoznawstwo kognitywne uznaje prymat percepcji oraz doświadczeń sensomotorycznych w procesie poznawczym człowieka nad cechami wrodzonymi, w taki sam sposób uzasadnia naturę powstawania znaczeń. Co więcej, znaczenia kształtują się w trakcie interakcji społecznej, czyli więcej niż w umyśle jednego człowieka. Są jednak pewne znaczenia, zwłaszcza te znajdujące się w języku nauki, które nie należą do przestrzeni społecznej, gdyż rozumie je tylko garstka ludzi. Z drugiej strony, wiedza kolektywna składa się z wiedzy poszczególnych użytkowników języka. Najważniejsze zatem wydaje się to, że znaczenia wyłaniają się w procesie konceptualiza-

cji, który według Langackera powinien być rozumiany jako zbiór różnego rodzaju doświadczeń umysłowych, nie tylko w wymiarze intelektualnym. Wśród nich znajdują się nowe i dobrze utrwalone pojęcia, doświadczenia sensomotoryczne, emocje. Obejmują one wymiar fizyczny, językowy, społeczny oraz kulturowy. Zatem konceptualizacja to proces rozwijający się w czasie, w rezultacie którego wyłaniają się nowe znaczenia.

Owe znaczenia składają się z warstwy pojęciowej oraz określonego sposobu obrazowania pojęcia (construal). Ta sama sytuacja może zostać opisana na kilka sposobów. To pokazuje istnienie dynamiki w procesie tworzenia znaczeń oraz ujawnia możliwości obrazowania w języku, które pozwala uwypuklić jakiś aspekt wydarzenia czy sytuacji, profilować go, a ukryć inny. Langacker twierdzi, że granica pomiędzy wiedzą językową a pozajęzykową nie jest stała, lecz ma charakter zmienny, że doświadczenie i wiedza językowa oraz pozajęzykowa są stopniowalne.

Drugi ważny aspekt konceptualizacji to obrazowy charakter pojęć. Najlepszym punktem odniesienia dla teorii znaczenia jako obrazu jest koncepcja schematów wyobrażeniowych (teoria image schematów, rozwinięta przez Marka Johnsona i opisana w książce *The Body in the mind*, 1987), rozumianych jako schematyczne wzorce zachowań, wyłonione na bazie codziennych, fizycznych doświadczeń, zwykle odnoszących się do sfery wizualnej, przestrzeni, ruchu oraz sił. Schematy te to podstawowe, przedpojęciowe struktury, które stanowią punkt odniesienia dla struktur nowo powstających.

Obraz (*image, imagery*) w gramatyce kognitywnej Langackera rozumiany jest w znaczeniu konceptualizacji i strukturyzacji danej sytuacji w wyrażeniu językowym.

Warto dodać, że w opinii badaczy z kręgu semantyki kognitywnej schematy przedpojęciowe stanowią bazę dla wyłaniania się połączeń metaforycznych. Mowa jest tu o tak zwanych metaforach pojęciowych, które powstają na skutek tworzenia się połączeń pomiędzy domenami semantycznymi, na wzór schematu ŻYCIE TO PODRÓŻ, POSIADANIE WIEDZY TO WIDZENIE, ARGUMENTOWANIE TO WOJNA. Rzecz jasna, podane przykłady schematów należą do kategorii metafor konwencjonalnych, jednakże mechanizm ich tworzenia jest tożsamy z tym, który zachodzi wówczas, gdy powstają nowe połączenia metaforyczne, np. w poezji, literaturze czy w języku potocznym. Wspomniane schematy przedpojęciowe powstają w umyśle na etapie dziecięcego, sensomotorycznego obcowania ze światem, a w dalszej perspektywie kształtują podstawę do wyłaniania się innych metafor.

Po trzecie, znaczenie, oprócz treści pojęciowej, zawiera także określony sposób interpretacji, zwany również obrazowaniem (*construal*, wcześniej *imagery*) tej treści. Termin *construal* odnosi się do ludzkiej zdolności rozumienia i przedstawiania jednej i tej samej sytuacji na wiele różnych sposobów (Langacker 2008: 43).

Zatem według kognitywnej koncepcji semantyki struktury semantyczne wyłonione w trakcie myślenia i mówienia zawierają skonwencjonalizowane obrazowanie. Innymi słowy, to wyłonione znaczenie konstruuje sytuację w określony sposób, zgodnie z utrwalonym modelem (Idealized Cognitive Model, ICM). Kształtujące się struktury semantyczne określane są przez teoretyków w zestawieniu z tak zwanymi domenami kognitywnymi lub modelami kognitywnymi. Domena to pewien zakres wiedzy zorganizowanej wokół jakiegoś pojęcia, stanowiący podstawę do konceptualizacji. Domeny wchodzą ze sobą w relacje i nakładają się na siebie, umożliwiając definiowanie pojęć. Im więcej tych relacji, tym dana rzecz jest bardziej prototypowa, stając się wyrazistszym przedstawicielem danej kategorii (Langacker 1988: 63).

Langacker (2002) mówi o różnych aspektach składających się na proces interpretacji/obrazowania znaczeń, które zostaną przedstawione poniżej. Autor odnosi to zagadnienie głównie do poziomu składniowego. Zdanie w językoznawstwie kognitywnym rozumiane jest jako całość, zdanie w całej złożoności, tak jak je postrzega mówiący:

„Na płaszczyźnie językowej mówiący orzeka o wyróżnionej przez siebie czynności, procesie lub stanie oraz o przynajmniej jednym jego uczestniku lub nosicielu.” (Verspoor, Dirven, Radden 2004: 112)

Te aspekty to:

- 1) Nałożenie profilu na bazę (imposition of profile on a base).
- 2) Poziom uszczegółowienia (level of specificity).
- 3) Skala i zakres predykcji (scale and scope of predications).
- 4) Subiektyfikacja (subjectification).
- 5) Sekundarna aktywacja (secondary activation).
- 6) Założenia dotyczące tła i oczekiwań (background assumptions and expectations).
- 7) Perspektywa (perspective).

Warunek pierwszy dotyczy wyłonienia się, uwypuklenia podstruktury w ramach domeny. Warunek drugi określa stopień uszczegółowienia danej predykcji w zależności od pozycji, którą konkretna jednostka lek-

sykalna zajmuje w taksonomii hierarchicznej. Założenie trzecie dotyczy zakresu domeny, którego dana predykacja dotyczy. Mimo że zakres ten nie zawsze ma wyraziste granice, dany twór myślowy ma wystarczająco jasno zdefiniowane znaczenie. Subiektyfikacja to zjawisko dość złożone. Jak pisze Langacker, można mówić o występowaniu dwóch przeciwstawnych zjawisk w procesie obrazowania sceny, to jest subiektyfikacji i obiektyfikacji. Zjawiska te, w omawianym procesie, dotyczą asymetrii pomiędzy obserwatorem a postrzeganym bytem:

„Dany byt jest zatem zsubiektyfikowany w stopniu odpowiadającym stopniowi asymetrii w jego funkcji obserwatora w postrzeganej sytuacji, traci on całą świadomość SAMEGO SIEBIE, gdy obserwuje INNEGO. Natomiast byt jest zobiektyfikowany w stopniu, w jakim osiąga wyrazistość jako dobrze określony obiekt obserwacji, wyraźnie odróżniony zarówno od tła, jak i od obserwatora.” (Langacker 2005: 26-27)

Zobiektyfikowany przedmiot zajmuje obszar o wysokiej ostrości percepcji optymalnego postrzegania. Taki obiekt znajduje się blisko obserwatora, choć nie przylega do niego bezpośrednio.

Relację pomiędzy obiektyfikacją a subiektyfikacją można zobrazować, badając przykładowo system dźwięków języka. Nadawca emituje sygnał mowy, który oddziela się od źródła i staje się dostępny dla odbiorcy. Langacker (2005: 33-34) twierdzi, że można mówić o istnieniu relacji ikoniczności pomiędzy stopniem fonologicznej obiektyfikacji w sferze percepcji a stopniem obiektyfikacji pojęciowej. Zdania typu: „Osoba wypowiadająca to zdanie naprawdę nie wie.”, „Ja naprawdę nie wiem.”, „Naprawdę nie wiem.” różnią się stopniem obiektyfikacji. Pierwsze jest najbardziej opisowe i bardziej zobiektyfikowane niż drugie. Z kolei drugie jest bardziej zobiektyfikowane niż ostatnie, które można nazwać formą zerową. Jak pisze autor, różnice w domenie fonetycznej odpowiadają stopniowi zobiektyfikowania w konceptualizowaniu mówiącego: zaimek wskazuje na mówcę w sposób bardziej zsubiektyfikowany niż fraza opisowa, a forma zerowa jest bardziej zsubiektyfikowana niż zaimek.

Powyższy przykład ilustruje ikoniczną funkcję języka, taką, w której forma wypowiedzi odzwierciedla w pewnym stopniu treść pojęciową. Krótsza wypowiedź, pozbawiona elementów kotwiczących, jest bardziej zsubiektyfikowana niż dłuższa wypowiedź, w której występuje zaimek osobowy, bądź dłuższa fraza opisowa odsyłająca odbiorcę do mówiącego.

Warunek piąty mówi o rozszerzeniu znaczenia przez metaforę czy metonimię. Metaforyzacja umożliwia powstanie bezpośredniego, niearbitralnego związku pomiędzy formą i znaczeniem.

Warunek szósty dotyczy tła i oczekiwań z nim związanych, pewnych pozajęzykowych założeń, wiedzy o świecie, która ma wpływ na interpretację sytuacji.

Ostatnim elementem obrazowania jest perspektywa – kategoria, do której przynależą następujące parametry: orientacja, punkt widzenia (*vantage point*), ukierunkowanie oraz stopień obiektywności w konstruowaniu danego pojęcia. Perspektywa dotyczy relacji pomiędzy konceptualizatorem a przedmiotem. Najważniejszym aspektem tej relacji jest punkt widzenia *vantage point* (zob. Langacker 2008: 75).

Profilowanie, razem z relacją trajektor-landmark, stanowi element obrazowania (*construal*), zwany w języku „uwypukleniem” (*prominence*). Jeśli chcemy tworzyć sądy na wybrany temat, musimy posiadać kontekst, który stanowił będzie tło do opisu danego zjawiska. Zatem fragment jakiegokolwiek całości, ukazany na tle bezpośredniego kontekstu, będzie bardziej wyrazisty niż pozostała część. Owym tłem jest tak zwana baza, zaś tym, na co zwracamy szczególną uwagę, jest profil. Tło stanowi najbliższy, maksymalny zakres pojęć potrzebnych do tego, aby dana rzecz została zdefiniowana (Langacker 2008: 66-67).

Kognitywna koncepcja dotycząca definicji pojęć wiele zawdzięcza Eleonorze Rosch, która rozwinęła teorię na temat kategoryzacji pojęć naturalnych, nieposiadających jasno wytyczonych granic oraz teorię prototypową, która zakłada, że w ramach każdej kategorii znajdują się lepsze (bardziej prototypowe) oraz gorsze (mniej prototypowe) egzemplarze.

Powyższe rozważania stanowią zbiór przydatnych narzędzi, potrzebnych podczas analizy znaczeń przypisywanych pojęciu „wiaro” w mowie i myśleniu potocznym. Tytułowa kultura rozumiana jest jako wspólnota znaczeń (Hall 1997). Sapir (1978: 88) głosił, że język to przewodnik po kulturze. „Światy, w którym żyją różne społeczeństwa, są odrębnymi światami, nie zaś tym samym światem, tylko opatrzonym odmiennymi etykietkami”. Zatem język i kultura współlistnieją ze sobą w pewnej symbiozie. Oparta jest ona na współpracy, która generuje określoną konceptualizację znaczeń. Jak już wcześniej zostało napisane, na ten proces, oprócz kultury, wpływają: utrwalone pojęcia, doświadczenia sensomotoryczne, emocje oraz wymiary: fizyczny, językowy, społeczny. Zatem badanie konstruowania znaczeń pojęcia „wiaro” w społeczeństwie polskim jest naznaczone polskim spojrzeniem na ten temat, uwzględniającym określony sposób pojmowania tego zagadnienia. Oprócz wymiaru narodowościowego, kulturę, której wpływ niewątpliwie obejmuje konceptualizację wiary w świecie współczesnym, należy rozumieć w szerszym kontekście społecznym,

do którego zalicza się wiek badanych, zainteresowania, przekonania, poglądy oraz niewątpliwie czynniki, które wiodą prym we współczesnym świecie, a więc popularny i masowy charakter wytworów kultury, jak też materializm oraz konsumpcjonizm.

2. Opis kwestionariusza

Badanie przeprowadzane jest z użyciem ankiety w postaci kwestionariusza składającego się z pytań otwartych. W części zawierającej metryczkę, respondenci pytani są o wiek, płeć, wykształcenie oraz wyznanie.

Sekcja pierwsza obejmuje 9 pytań, na które należy odpowiedzieć, formułując kilkuzdaniowe odpowiedzi. W kolejnej części, to jest w pytaniu nr 10, umieszczonych zostało 11 zdań, które należy dokończyć. Ostatnie, 11. pytanie, wymaga wybrania jednego z podanych stwierdzeń oraz napisania uzasadnienia.

Pytania zawarte w ankiecie dotyczą definicji, rozumienia, jak również skojarzeń związanych ze słowem wiara. Umożliwiają dostrzeżenie różnic w pojmowaniu tego pojęcia w zależności od wieku, płci, wykształcenia czy wyznania. Obejmują różne aspekty definicji pojęcia „wiara”, dając możliwość wypowiedzi jak najszerszemu gronu osób.

Odpowiedzi, które zebrałam do tej pory, pochodzą od osób w różnym wieku i różnej płci, które w większości deklarują swoją tożsamość religijną, głównie katolicką, ale nie brakuje wśród nich również osób wyznania protestanckiego. W grupie tej znajdują się także osoby, które uznają się za ateistów bądź też wierzących, ale niepraktykujących.

W niniejszym artykule uwaga zostanie skupiona jedynie na pierwszym pytaniu charakteryzowanego badania: *Co to jest wiara?*

3. Co to jest wiara? – definicje według współczesnych dwudziestolatków

Analiza materiału badawczego, na który składa się blisko 50 ankiet przeprowadzonych wśród osób w wieku 18-29 lat, pozwala na wyróżnienie dwóch podstawowych kategorii definicji wiary. Jedna odnosi się do rozumienia wiary przez pryzmat religijny, druga utożsamia to pojęcie z ogólną postawą życiową, charakteryzującą się trwaniem przy uprzednio obranych zasadach. W ramach tych dwóch nadrzędnych kategorii wiary wyłaniają się kategorie niższego rzędu. Oznacza to, że wśród badanych można wyróżnić dwie naczelne perspektywy – religijną oraz świecką. Na

każdą z nich składają się różnorodne profile/facety niższego rzędu, które ujawniają bogactwo znaczeń i sposobów rozumienia wiary przez młode osoby.

Pole leksykalno-semantyczne leksemu *wiara*, do którego dostęp daje przeprowadzone badanie, ujawnia zróżnicowaną konceptualizację tego zagadnienia. Poniżej zaprezentuję wybrane wypowiedzi z podziałem na kategorie semantyczne. Wyłoniłam 3 główne profile znaczeniowe. Pierwszy z nich podzieliłam na dwie podgrupy: 1) zawierającą modalność egocentryczną, czyli taką, w której nadawca jest świadom swojej osoby w trakcie oglądu; 2) odznaczającą się optymalnym układem oglądu, w którym mówca skupia całą swoją uwagę na obiekcie oglądu, zapominając o swojej osobie. Warto przypomnieć, że w optymalnym układzie oglądu, zwanym zobiektyfikowanym, przedmiot tego oglądu jest wyrazisty, odróżniony od tła. W egocentrycznym układzie obserwator uwzględnia samego siebie i swoje potrzeby, zatem jego pole widzenia jest rozszerzone poza optymalną percepcję, obejmując swym zasięgiem pozycję obserwatora (Langacker 2005: 27-28).

Charakterystyka przedstawiona poniżej może być uznana za tak zwaną „sieć radialną”, czyli zespół znaczeń, cechujący się różnym stopniem bliskości znaczeniowej. Rozpaczynam od podania definicji wynikających z przyjęcia perspektywy egocentrycznej, która w tym przypadku najmocniej ujawniła się w kategorii znaczeń związanych z wiarą, rozumianą jako silne przekonanie o istnieniu Boga. Do ostatniej kategorii zaliczam rozumienie wiary jako denominacji religijnej, ponieważ w tym ujęciu wiara funkcjonuje jako w pełni zobiektyfikowany byt, który nadawca postrzega jako osobny, niezależny oraz taki, z którym mówiący (tutaj: piszący) nie identyfikuje się w sposób rozpoznawalny.

Wiara to:

- 1) ufność, zaufanie, że Bóg istnieje, mimo braku materialnych dowodów.
- 2) Nadzieja na pośmiertne życie przy Bogu.
- 3) Dar Boży.
- 4) Światopogląd.
- 5) Świadomość istnienia Boga.
- 6) Wierzenie w Boga.
- 7) Ruch religijny.
- 8) Umiejętność uznawania rzeczy niesprawdzalnych fizycznie za fakty.
- 9) Możliwość medytacji.
- 10) Stan ducha, duszy.
- 11) Trwanie przy określonych ideach.

- 12) Coś, co nadaje sens.
- 13) Coś, co jest ważne.
- 14) Zdolność do przekraczania granic własnych słabości.
- 15) Szereg poglądów.
- 16) Stwierdzenie, że jest w naszym życiu jakiś ważniejszy cel.
- 17) Przekonanie.
- 18) Sposób na wytłumaczenie otaczającego świata.
- 19) Coś, co daje nadzieję.
- 20) Abstrakcyjne pojęcie, myślenie, zwykle kojarzy się z wiarą w Boga.
- 21) Akceptacja istnienia Boga.
- 22) Zbiór zasad.
- 23) Sposób myślenia.
- 24) Zapewnienie, że istnieje pewien transcendentny świat.
- 25) Siła, która pozwala przezwyciężyć życiowe problemy.
- 26) Pewność, że ktoś/coś jest w stanie dokonać czegoś lub zapewnić nam coś.
- 27) Zbiór wartości.
- 28) Uznanie prawdy objawionej.
- 29) Uzupełnienie życia.
- 30) Najwyższa wartość.
- 31) Poczucie bezpieczeństwa.
- 32) Podstawa życia.

4. Profile znaczeniowe pojęcia „wiara”

4.1. Profil 1: Wiara jako wartość religijna, duchowa

4.1.1. Egocentryczny układ oglądu

Struktura poniższych wypowiedzi ukazuje egocentryczny ogląd pojęcia „wiara”. Widać w nich, że autorzy/nadawcy/obserwatorzy sceny utożsamiają się z prezentowaną definicją wiary, że jest im bliska. Oznacza to, że odległość pomiędzy obserwatorem a obiektem obserwacji jest zmniejszona, a nawet zanika, ponieważ obserwator utożsamia się z tym obiektem. Jego ogląd jest jednostronny i skupiony na sobie samym. Do takich wniosków doprowadzają używane przez respondentów wyrażenia deiktyczne, jak zaimki osobowe i dzierżawcze (np. *ja*, *mnie* itd.) lub też brak takich elementów.

Egocentryczny ogląd w zacytowanych fragmentach ankiet przejawia się, między innymi, w użyciu słowa *Bóg*, w odróżnieniu od wyrażen

takich jak: *sila, istnienie czegoś, zaufanie, że coś istnieje* oraz wyrażen o obojętnym znaczeniu aksjologicznym, typu: *jakiś ważniejszy cel, zbiór wartości, pewien transcendentny świat*. Ponadto, wiara w tych wypowiedziach ma wymiar konkretny, odnosi się do wiary w rozumieniu przekonania o istnieniu i działaniu Boga w życiu człowieka. Wypowiedzi dotyczące wiary charakteryzuje lapidarna i zwięzła konstrukcja. W zdaniu: „Ufność/zaufanie w to, że Bóg istnieje, mimo braku materialnych dowodów.”, człon podrzędny rozpoczyna się od słów „(...) że Bóg istnieje (...)”, a zatem zauważalna jest znaczna bliskość pomiędzy rzeczownikiem „zaufanie” a zdaniem, „że Bóg istnieje”, świadcząca o tym, że nadawca zwraca na ten fragment szczególną uwagę. Co więcej, zwięzły charakter skonstruowanych zdań jest sygnałem świadomego pogwałcenia zasady uprzejmości, a to skutkuje brakiem formalizmu. Ankietowanym najwyraźniej nie zależało na zachowaniu formalnego tonu, przez co otoczyli swoje wypowiedzi aurą większej autentyczności. O autentyzmie świadczy użycie wielkich kwantyfikatorów, takich jak „najwyższy”, oraz znaczeń, które mają odniesienie do najbardziej podstawowych potrzeb ludzkich, takich jak bezpieczeństwo, życie czy życie pośmiertne.

Wiara to:

- 1) ufność, zaufanie w to, że Bóg istnieje, mimo braku materialnych dowodów.
- 2) Nadzieja na pośmiertne życie przy Bogu.
- 3) Dar Boży.
- 4) Wierzenie w Boga.
- 5) Uzupełnienie życia.
- 6) Najwyższa wartość.
- 7) Poczucie bezpieczeństwa.
- 8) Podstawa życia.
- 9) Stan ducha/duszy.

4.1.2. *Optymalny układ oglądu*

Wypowiedzi zakwalifikowane do tej kategorii również ukazują wiarę w aspekcie przekonania o istnieniu Boga bądź bliżej nieokreślonej nadnaturalnej siły, która kieruje życiem, wyznacza cel, tłumaczy otaczający świat, jak również daje nadzieję. To, co je odróżnia od poprzedniej grupy, to stosunkowo naukowy język, który służy do opisu wiary. Nie ma w tych wypowiedziach określeń, które wskazują na przeżycia emocjonalne lub uczucia. W zamian mamy do czynienia z wyrażeniami obojętnymi aksjologicznie i nieokreślonymi, takimi jak: *sila, pewien transcendentny świat*,

coś, co daje nadzieję. W tym gronie znajdują się wypowiedzi zawierające wyrażenia świadczące o teoretycznym i formalnym stosunku do wiary, a mianowicie: *uznanie prawdy objawionej; akceptacja istnienia Boga; świadomość istnienia Boga; stwierdzenie, że jest w naszym życiu jakiś ważniejszy cel, sposób na wytłumaczenie otaczającego świata; abstrakcyjne pojęcie; zbiór zasad, wartości.* Wyróżnić można również wypowiedzi, które pokazują rozumienie wiary jako kodeksu – zbioru zasad i wartości. Wiara w takim znaczeniu ma wymiar bardziej formalny, wyznaczany szeregiem zasad i wartości. Uznaję poniższe wypowiedzi za bardziej zobiektyfikowane niż należące do poprzedniej kategorii, ponieważ użyte słowa mają charakter mniej osobisty, bardziej abstrakcyjny, oderwany od punktu widzenia nadawcy, który wydaje się obserwatorem spoza sceny oglądu. Warto przywołać niektóre z nich:

- Uznanie prawdy objawionej.
- Akceptacja istnienia Boga.
- Świadomość istnienia Boga.
- Siła, która pozwala przezwyciężyć życiowe problemy.
- Stwierdzenie, że jest w naszym życiu jakiś ważniejszy cel.
- Zapewnienie, że istnieje pewien transcendentny świat.
- Sposób na wytłumaczenie otaczającego świata.
- Coś, co daje nadzieję.
- Abstrakcyjne pojęcie, myślenie, zwykle kojarzy się z wiarą w Boga.
- Zbiór wartości.
- Zbiór zasad.
- Siła, która pozwala przezwyciężyć życiowe problemy.

4.2. Profil 2: Wiara jako postawa życiowa

Wymienionym poniżej znaczeniom nadałam miano „świeckich”, ponieważ ukazują wiarę jako rodzaj postawy życiowej charakteryzującej się przekonaniem o prawdziwości rzeczy lub zjawisk, których nie można sprawdzić w sposób doświadczalny. W tej grupie znajdują się również znaczenia, które ujmują wiarę jako swoistą zdolność do pokonywania trudności życiowych, wierność ideom czy przekonanie. Jeden z respondentów zdefiniował wiarę jako możliwość medytacji, jednak bez wskazywania na kontekst religijny, w związku z czym przypisałam to znaczenie do tej kategorii. Wiara zatem rozumiana jest jako:

- Umiejętność uznawania rzeczy niesprawdzalnych fizycznie za fakty.
- Możliwość medytacji wewnętrznej, rozmowy ze sobą, szukanie dobrych rozwiązań.

- Trwanie przy określonych ideach.
- Coś, co jest ważne (wypowiedź można również zakwalifikować do kategorii Wiara jako wartość religijna, duchowa).
- Coś, co nadaje sens (jw.).
- Zdolność do przekraczania granic własnych słabości.
- Szereg poglądów (wypowiedź można również zakwalifikować do kategorii Wiara jako wartość religijna, duchowa).
- Siła, która pozwala przezwyciężyć życiowe problemy (jw.).
- Sposób myślenia.
- Pewność, że ktoś/coś jest w stanie dokonać czegoś lub zapewnić nam coś.
- Przekonanie.

4.3. Profil 3: Wiara jako denominacja religijna

Do tej kategorii zaliczyłam jedynie dwie wypowiedzi, ponieważ tylko one ukazywały wiarę w rozumieniu denominacyjnym, jako wyznanie czy religię. Ankietowani zdefiniowali wiarę jako:

- Światopogląd.
- Ruch religijny.

5. Zakończenie

Analiza materiału badawczego na temat konceptualizacji wiary wśród współczesnych młodych Polaków, którą zawarłam w niniejszym artykule, ujawniła ogólne tendencje semantyczne. Moim celem nie było skupianie się na szczegółach obrazowania znaczeń w ramach wyodrębnionych definicji, choć warto zaznaczyć, że każda wypowiedź respondentów stanowi interesujący materiał badawczy. Najistotniejsze dla tego artykułu było wyodrębnienie znaczeń hiperonimicznych/nadrzędnych oraz zwrócenie uwagi na korelację pomiędzy egocentrycznym i optymalnym oglądem sceny a profilem znaczeniowym.

Najbardziej egocentryczny ogląd sceny wyrażają wypowiedzi, w których nadawca definiował wiarę w znaczeniu religijno-duchowym. W tej grupie znalazło się wiele zdań, które wyraźnie wskazywały na osobiste przekonania nadawców oraz ich zaangażowanie w wypowiedź. Takim wypowiedziom nadałam kategorię autentyczności i prawdziwości, ponieważ wpływały z osobistego przeżycia lub silnego przekonania o prawdziwości wypowiadanych sądów. Kategoria zawierająca zdania wyrażające optymal-

ny ogląd sceny również dotyczyła wypowiedzi odnoszących się do religijnego profilu, z tą różnicą, że znalazły się w niej stwierdzenia o charakterze bardziej ogólnym, formalnym czy opisowym. Autorzy nie ujawniali swoich osobistych przekonań, stąd można wnioskować, że obiekt oglądu został przedstawiony jako bardziej zobiektyfikowany.

Drugim wyodrębnionym profilem była kategoria znaczeniowa, ukazująca wiarę jako życiową postawę, niezwiązaną z przekonaniami religijnymi. Mimo dokonanego podziału wiele z wypowiedzi dało się zakwalifikować również do profilu pierwszego, z powodu niejasno określonego kontekstu. Prawdopodobnie ankietowani mieli na myśli wiarę w sensie religijno-duchowym. W tych wypowiedziach wiara tożsama jest z siłą, możliwością, umiejętnością, sposobem myślenia, zdolnością itd. Są wśród nich jednak wypowiedzi, w których nadawcy ujawniają swoje Ja. Widoczne jest to przykładowo w wypowiedzeniach:

- *Możliwość medytacji wewnętrznej, rozmowy ze sobą, szukanie dobrych rozwiązań.*
- *Coś, co jest ważne* (można zakwalifikować do kategorii Wiara jako wartość religijna, duchowa).
- *Coś, co nadaje sens* (jw.).
- *Zdolność do przekraczania granic własnych słabości.*
- *Pewność, że ktoś/coś jest w stanie dokonać czegoś lub zapewnić nam coś.*

Charakterystyczna dla tych wypowiedzi jest obecność słów deiktycznych oraz wartościujących, przez co nabierają one znaczenia egocentrycznego; mówiący te zdania mimowolnie przyznają się do swoich przekonań, zatem ich ogląd nie jest w pełni optymalny.

Ostatnia grupa znaczeń należy do kategorii Wiara jako denominacja religijna. Różni się ona od pozostałych, ponieważ ujmuje wiarę jako coś w rodzaju terminu naukowego. Wiara oznacza pogląd, system przekonań, zwyczajów i tradycji. Takie ujęcie jest skrajnie różne od pozostałych, gdyż nadawca nie jest usytuowany ani na scenie oglądu, ani nawet w pewnej bliskości z nią. Można uznać tę kategorię za skrajnie obiektywną.

Bibliografia

- Durkheim E., 1976: *The elementary forms of the religious life*, Surrey
Eliade M., 2008: *Sacrum a profanum. O istocie sfery religijnej*, tłum. B. Baran, Warszawa
Hall S., 1997: *Representation: cultural representation and signifying practices. Culture, media, and identities*, London

- Langacker R., 1988: *A view of linguistic semantics*, [w:] *Topics in Cognitive Linguistics*, red. B. Rudzka-Ostyn, Amsterdam – Filadelfia, s. 49-125
- Langacker R., 2002: *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*, Berlin
- Langacker R., 2005: *Obserwacje i rozważania na temat zjawiska subiektywizacji*, tłum. M. Majewska, Kraków
- Langacker R., 2008: *Cognitive grammar. A Basic Introduction*, New York
- Sapir E., 1978: *Kultura, język, osobowość*, Warszawa
- Sironneau J.P., 1982: *Sécularisation et religions politiques*, Amsterdam
- Verspoor M., Dirven R., Radden G., 2004: *Łączenie treści informacyjnych: składnia*, [w:] *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*, red. E. Tabakowska, Kraków

Źródła internetowe

Forumowisko.pl
Grono.pl

Faith from a conceptual perspective in the language of contemporary young people aged 18-29

Summary

The present text discusses the conceptual status of faith among contemporary young people. I have based my analysis on opinion survey, being in progress, in which I ask people to respond to the following question, namely „what is faith?” The research contains other questions, answers to which are not the subject of the present paper. So far I have managed to collect nearly 50 questionnaires from people at the age between 18-29 years. In addition I have gathered invaluable information about understanding of faith from two Internet fora, namely grono.pl and forumowisko.pl.

Since the research is in progress, I do not claim any right to draw conclusive remarks on the notion in question. My main intention is to select dominant definitions of faith from young people, secondly to extract meaning profiles that constitute part of these definitions.

For the purpose of the current research I have adopted cognitive and ethnolinguistics perspectives which seem most suitable for delineating subtle details of how people conceptualize the notion of faith in contemporary world.

Magdalena Grabowska, doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Lingwistyki Stosowanej i Skandynawistyki Uniwersytetu Gdańskiego. Ukończyła filologię angielską na Uniwersytecie Gdańskim (2001). Studia doktoranckie odbyła w latach 2003-2006. Zainteresowania naukowe: semantyka pojęciowa,

semantyka i semiologia kultury popularnej, językowo-kulturowy obraz świata, emergencja znaczeń w produktach kultury popularnej, konceptualizacja wartości, komunikacja werbalna i niewerbalna w reklamie, obraz religii w reklamie i kulturze współczesnej, perswazja w komunikacji reklamowej i kulturze współczesnej, tradycja a nowoczesność w reklamie i kulturze popularnej, teologia chrześcijańska, nauczanie i edukacja dzieci i młodzieży, bilingwalizm. Wybrane publikacje wydane w 2011 r.: *Aksjologia w kreacji wizerunku polskiego polityka, czyli co o wartościach i wartościowaniu mają nam do powiedzenia rywale polityczni toczący bój na słowa na polskiej scenie politycznej*, [w:] *Człowiek wobec mediów*, red. J. Bujak-Lechowicz, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy filii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim, s. 53-67; *Tożsamość religijna w reklamie, czyli po co reklamie religia?*, [w:] *Kultura mediów, ciało i tożsamość*, red. W. Jakubowski, S. Jaskulska, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 149-164; *Opowiadanie obrazem w reklamie z religią w tle*, [w:] *Kultura popularna – części i całości*, red. B. Owczarek, J. Frużyńska, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 432-447; *Hello Kitty produktem konwencjonalizującym znaczenia w języku i kulturze popularnej*, [w:] *Językowo-kulturowy obraz mód społecznych*, red. J. Bujak-Lechowicz, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy filii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim, s. 132-148.